

HİCRETLE İLGİLİ ŞİİRLER VE TAHLİLLERİ

Prof.Dr. H.İbrahim ŞENER
Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Poems on Hijra and Their Analysis

As it is well known that the migration of Prophet Muhammed from Mecca to Medine at 622 A.D. is called as Hijra. Although Hijra is one of the subjects of Islamic History, it is also undertaken in the Islamic literature. As this subject is taking a part in the Siyar al-Nabi literature written in ways of mesnewi, nevertheless a few poets has put forward Mesnewies which cover hijra subject as a hole. In this article all above mentioned works were touched and some poems regarding hijra were analysed.

İslâm tarihinde bir bölüm olarak ele alınan hicret, edebiyatımızda kaleme alınmış olan manzum Siyerü'n-Nebiler'de de müstakil bir bölüm hâlinde ele alınmış ve işlenmiştir.¹ Ayrıca şairlerimiz, Hz.Peygamber için söylemiş oldukları na'tler'de, birkaç beyitle de olsa hicrete temas etmişler, bazı şairlerimiz ise, sadece hicret'i konu edinerek mesnevî tarzında Hicretü'n-Nebiler vücûda getirmişlerdir.

XVII. yüzyıl şairlerimizden Mesnevî mütercimi Süleyman Nahîfî (v. 1151/1738)'nin yazdığı Hicretü'n-Nebî isimli mesnevisi, bunların en güzel örneklerinden birisidir². Bir de, Allah Resûlü Hz.Peygamber'in altmış üç yıllık hayatının en önemli kesiti olan hicret, konu olarak alınmış ve bu başlık altında hicretin çeşitli safhaları işlenmiş olan şiirler de yazılmıştır. Necîb Fâzıl³ (1905-1983)'ın es-Selâm'ında Hicret başlığını taşıyan şiiri ile Mustafa Tahralı'nın Hicret⁴ adındaki şiiri, bir de, Mustafa Necâti Bursalı'nın⁵ aynı isimli şiiri ile

¹ Emine Yeniterzi, Divan Şiirinde Na't, Ankara 1993, s. 204-205.

² Süleyman Nahîfî, Hicretü'n-Nebî (Haz. Âmil Çelebioğlu), Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, yıl 1986'dan Ayrı basım, İstanbul 1987.

³ Bkz, Necip Fazıl, es-Selam (Mukaddes Hayattan Levhalar), Büyük Doğu Yayın. I, 70-75.

⁴ Bkz. Mustafa Tahralı, Hicret, Kubbealtı Akademi Mecmuası, İstanbul 1980, sayı: 3 (27-30).

⁵ Mustafa Necâti Bursalı, Hicret, Sur, İstanbul, Ocak 1981, s. 6.

Mustafa Miyasoğlu'nun Hicret Destanı⁶ adındaki şiiri, son dönemin en güzel örneklerindedir.

İşte biz burada, adı geçen şairlerden ilk üç şairin şiirlerinden örnekler alarak, bu tarihi hadiseyi onların diliyle anlatmaya, tahlil etmeye çalışacağız. Dolayısıyla, Kâinâtın Efendisi Hz.Peygamber'in hayatının en önemli safhası ve çile dolu bir yolculuk olan Hicret'i çeşitli yönleriyle ortaya koymağa çalışacağız.

Yazımıza, Mekke ile Medîne arasında bu tarihi yolculuğu, İlahî irade çerçevesinde gerçekleştiren Allah Rasûlü Hz.Peygamber vasfında, Onun şairlerinden Hassân b. Sâbit (v. 682 m.)'in söylediği şu iki beyitle başlamak istiyoruz .

*Ve ahsene minke lem-tera kattu ayneyye
Ve ecmele minke lem-telidi'n-nisâü
Hulikte müberraen min külli aybin
Ke-enneke kad-hulikte kemâ-teşâü*⁷

“Şu iki gözüm, asla senden daha güzelini görmemiştir ve hiçbir kadın da senden daha güzel olanını doğurmamıştır” .

“Sen, fizikî ve rûhî her türlü ayıp ve kusurdan münezzehe ve berî olarak sanki istediğin şekilde yaratıldın! “.

Hassân b. Sâbit, Kâinâtın Efendisi'ni böyle tavsif ederken, son yüzyılın yetiştirdiği şairlerden millî şairimiz Mehmet Âkif (1873-1936) de, “ayın ondördü bir öksüz” diye vasıflandırdığı ve dünya neye sahipse Hz.Peygamber'in yüzü suyu hürmetine olduğunu, şu mısralarla belirtiyor :

*Âlemlere rahmetti, evet şer'-i mübîni,
Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.
Dünya neye sahipse, O 'nun vergisidir hep;
Medyûn O'na cem'iyeti, medyûn O'na ferdi*⁸

Bu kısa girişten sonra, asıl konumuz olan Hicret ve onunla ilgili şiirlerin tahliline geçiyoruz .

Önce, Hicret'i hazırlayan ilk iki sebep üzerinde duralım.

1. Bilindiği gibi, Hz.Peygamber'e Hıra mağarasında vahiy gelmeye başladığında O, bu durumu gelip eşi Hz.Hatice'ye anlattığı zaman Onu önce teselli ediyor, sonra da bilgili, tecrübeli ve yaşlı bir zât olan yeğeni Varaka b. Nevfel 'e götürüp durumu ona anlattığı zaman :

“- Bu, Allah'ın Hz.Mûsâ ' ya gönderdiği melektir” demiş ve ilâve etmişti:

“- Keşke yaşasam da seni, doğduğun yerden (meskıt-ı re's) çıkartıldığını görsem!” demişti . Kendisinin de başına böyle bir şeyin gelip-gelmiyeceğini soran Hz.Peygamber'e Varaka b. Nevfel şöyle cevap vermişti :

“- Evet, her peygamberin başına gelen budur!”⁹.

Demek oluyor ki, “her peygamberin başına gelen Onun da başına gelecek,

⁶ Mustafa Miyasoğlu, Hicret Destanı, İstanbul 1981, s. 47-52.

⁷ Yûsuf b. İsmâil en-Nebehânî, el-Mecmû'atü'n-Nebehâniyye, Beyrut 1334/1974, I, 63.

⁸ Mehmet Âkif Ersoy, Safahât (Haz.: M. E. Düzdağ), Ankara 1990, 423.

⁹ Mevlânâ Muhammed Ali, Peygamberimiz (Ter. Ö.R.Doğrul), İstanbul 1341, s. 60.

O da (bir gün) yurdundan çıkarılacak"tı. İşte bu durumu Necib Fâzıl şöyle anlatıyor :

*Kül olmak var, zaman bir lâhza dursa...
Soruyor : Ya bana bir hâl olursa ?
"Korkma , bir şey olmaz" diyor Hadîce ;
Gidiyor Varaka adlı bilgice .
Hadîce'nin yaşlı adam, yeğeni ;
Diyor ki : "Yıllardır beklenen yeni,
Ve son peygambere bunlar işâret .
Sana müjde : O'na sabır, cesâret...
Gördüğü o şekil, ederim yemîn,
Mûsâ'ya görünen Cibrîl-i Emîn..."
O'na da rastladı bir gün ihtiyâr,
"Müjde olsun, dedi ; Allah sana yâr !
Sen O'nun en büyük peygamberisin !
Tevekkülle bekle, zamanı gelsin...
O gün kavmin düşman olacak sana.
Keşke düşebilsem ben de arkana ;
Seni canla başla koruyabilsem...
Yetişir miyim tek, o güne bilsem ?"
Doğru ; ezâ çeker kavminden nebî ;
Budur nebîliğin ulvî nasîbi..."¹⁰*

2. Hicreti hazırlayan ikinci sebep ise, Hz.Peygamber'in "Önce en yakın akrabamı uyar"¹¹ emrine uyararak, yakın akrabaları olan Abdülmuttalip oğullarını Safâ tepesine çağırıp onları, "ilerde başlarına gelecek olan şiddetli bir azab ile uyarması" idi.

Fakat, ne yazık ki, çok güvenmelerine, Muhammedü'l-Emîn demelerine rağmen, karşı çıkan, baş kaldıran, yine en yakın akrabası olan amcası Ebû Leheb olmuş ve : "Yazıklar olsun sana, bizi buraya bunun için mi çağırdın?" deme gafletinde bulunmuştur ¹².

Necib Fâzıl, bu tabloyu da şu mısralarla çiziyor :

*Meydan...Kureyşe hitâb: "Şu karşı dağda düşman
Pusu kurmuş deseydim; bana kim yalan derdi?"
"Sen Emîn'sin, dediler; imkansızdır aldatman!"
"Öyleyse inanınız, beni Allah gönderdi!"
Hâlislik mu'cizesi...İnanan yok, böyleyken ;
Dediler : "Bu bir şâir, bir sihirbaz, bir mecnûn!"¹³*

İşte, Hicret'i hazırlayan ilk kıvılcım bunlardı. Kureyş müşriklerinin Hz.Peygamber'i hapsetmek, öldürmek veya anavatanı olan Mekke'den çıkarmak, Ona ve müslümanlara karşı boykot etmek.. gibi bütün bu düşmanlıklarını aleve, yangına dönüştüren kıvılcımlar...

¹⁰ Necip Fâzıl Kısakürek, a.g.e., s. 55.

¹¹ Şu'arâ, 26/214.

¹² Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, İstanbul 1986, I, 207.

¹³ N.Fâzıl, a.g.e., s. 67.

A . TARİHİ YOLCULUK : HİCRET

Milâdî 610 yılı sabahı doğan İslâm güneşi, artık Mekke ufuklarında kara bulutlar arasında kalmış, doğacak başka sabahlar, başka ufuklar aramaktadır. Mekke ufuklarını, yarısı açık yarısı kapalı, on üç yıl aydınlatan bu Güneş, artık başka yerden, başka şafaklardan doğmalıydı. İşte o güneşin doğması gereken bir başka şafak, Peygamber şehri olacak olan Medine idi.

Mustafa Tahralı, şu beyitlerle genel bir tablo çizmekte ve şöyle demektedir :

*Enbiya kadrini yurdundakiler bilmediler,
Aynı takdirle düşer yollara son Peygamber.
"Bütüin âlemlere rahmet" diye gönderdi Kader,
Ama nûr alnına bin türlü cefa hattı çizer.
Çok cefa etti O Peygamber'e şirk ehli Kureyş,
Hiç eza etmese kâfiydi, onun küfrü ateş!..¹⁴*

Düşman-ı cân olan Kureyş müşrikleri, bir taraftan Allah Resûlü Hz.Peygamber'i bir kaşık suda boğmak için, hapsetmek, öldürmek ve yurdundan çıkarmak için çeşitli çarelere baş vurup, toplantılar yaparak hayatını ortadan kaldırmak için kararlar alırken; öte yandan, onların Dâru'n-nedve'de toplanarak aldıkları bu karar, kurdukları bu tuzak (mekr-i adû), Allah tarafından Cebrâil ile Hz.Peygamber'e şu âyetle bildiriliyordu: "Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (Sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah, tuzak kuranların en iyisidir."¹⁵

Aynı zamanda Hicret'i müjdeleyen bu âyetin Allah Resûlü Hz.Peygamber'e vahyedilişini, Cebrâil'in neler söylediğini, Divan edebiyatı şâirimiz Süleyman Nahifî şu beyitlerle dile getiriyor:

*Geldi hemân vahyile Cibrîl ana
Verdi haber mekr-i adûdan Hudâ
Hicret için eyledi âyet nüzûl
Oldu nevâzende-i kalb-i Resûl¹⁶*

Hz.Peygamber bu müjdeyi alır-almaz, önce Hz.Ali'ye durumu açtı, bu gece kendi yatağında yatmasını , emanetleri sahiplerine teslim edip arkasından Medine'ye gelmesini söyledikten sonra, günlerden beri hicret müjdesini ve bir de Allah Resûlü'ne kutlu yolculukta arkadaşlık etmeyi can u gönülden arzu eden Hz.Ebû Bekir'e, Nahifî'nin ifâdesiyle, şöyle haber vermişti:

*Etti vasîyyet dedi Peyk-i İlâh
Etme mebîtüñ bu gece cilvegâh
Beyt-i şerîfinden O Fahr-i cihân
Beyt-i Ebû Bekr'e gelüp nâgehân
Hâne-i Sıddîk'de ahşama dek
Meks ü karar etti o reşk-i melek*

¹⁴ Mustafa Tahralı, a.g.m. , s. 27.

¹⁵ .Enfâl, 8/ 30.

¹⁶ S. Nahifî, a.g.e., s. 69 (235-236 beyit).

*Hicrete izn olduğun etti beyan
Verdi ma'ıyyetle seferden nişan* ¹⁷

Kureyşlilerin müslümanlara yaptıkları işkence ve eziyet doruk noktada idi. Bu zâlimâne davranış karşısında yapılacak tek şey vardı o da, Ashâb-ı Kirâm'ın mallarını bırakıp evlerine barklarına, daha doğrusu yurtlarına veda ederek, Peygamber Şehri olacak olan Medîne'ye göç etmeleri idi.

İşte birer ikişer Medîne'nin yollarını tutan Ashâb-ı güzîn'in bu yolculuğunu M. Tahralı şu mısralarla anlatıyor :

*“Hurmalık şehrini gösterdi” Hudâ...yollar açık!
“Dostlarım haydi gidin” başladı hicret artık
Yeni bir ufka dönük gözleri hasretle dolu.
Tuttu Ashâb-ı Güzîn birbiri ardınca yolu.* ¹⁸

Birbiri ardınca Medîne yollarını tutan Ashâb'dan sonra, anayurtları olan Mekke'de kalanlar ise, İlahî irâde çerçevesinde hareket edip: “Rabbim, gireceğim yere doğrulukla girmemi sağla; çıkacağımdan yerden de doğrulukla çıkmamı nasib et ve kendi katından bana yardımda bulunacak bir kuvvet ver” ¹⁹ diye dua eden Kâinâtın Efendisi ; her şeyini Allah Resûlü için feda ve seferber eden, günlerdir bu “kutlu yolculukta” Resûlüllah (s.a.v.)'a arkadaşlık etmeyi, Ona yâr-ı gâr olmayı içtenlikle arzu eden Hz.Ebû Bekir es-Sıddîk; hiç tereddüt etmeden Hz.Peygamber'in yatağında yatmayı, emanetleri sahiplerine teslim edip Medîne'de onlara iltihak etmeyi kabul eden Hz.Ali idi.

İşte, anayurtta kalan bu üç zevâtın ahvâlini, yine M. Tahralı şu mısralarla çiziyor:

*Kendi yurdunda garîp üç kişi kalmıştı: NEBÎ,
Muntazır emre Ebû Bekr ile Beyt ehli Ali.
Ve Nebî dostuna bir gün, dedi: “Al tedbirini
Verir elbet sana yoldaş diye Allah birini”.
“Ey Ebû Bekr, hazır ol, işte beraber yolumuz
Kıldı Allah seni destek bize, kolumuz!”
Ve emânetleri versin diye sahiplerine,
“Yâ Ali, Mekke'de sen kal” dedi erler erine.* ²⁰

Hicret'e izin verildikten sonra, Allah Resûlü'nün Medîne'ye hicret etmeye kesin karar verdiğini ve bir de, kim İslâm'ın yayılmasına yardım ederse ona cennete girme garantisi verdiğini, Süleyman Nahîfî şu beyitlerle ifade etmektedir:

*Kavmimi terk etmeğe cezâm eyledim
Ez-dil ü cân Hicrete azm eyledim
Nusret-i dîne kim ederse kıyâm
Zâmin-i cennet olurum ve's-selâm* ²¹

¹⁷ S. Nahîfî, a.g.e., s. 69 (238-241.b.).

¹⁸ M. Tahralı, a.g.m., s. 27.

¹⁹ İsrâ, 17/ 80.

²⁰ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

Azılı düşmanların aldıkları karar sonucu, Hz.Peygamber'in hayatına son vermek için, her kabileden seçilmiş ve Allah Resülü'nün kapısı önünde bekleyen silahlı gençlerin gözleri önünden "önünden bir set ve arkalarından bir set çıktık de onları kapattık, artık göremezler."²² anlamındaki âyeti okuyarak nasıl çıkıp gittiğini M.Tahralı şu mısralarla resmediyor:

*Gecenin kutlu karanlık demi gelmişti...Ali,
Bürünüp hırkaya yatmıştı-korur Hakk'ın eli-
Ve Resûl, elde tevekkül ipi, kalbinde huzûr,
Dilde Yâsin ile çıkmıştı evinden pür-nûr.
Bir avuç toprağı serpip kara küfrün yüzüne,
Süzülüüp geçti, çekip uykuyu körler gözüne.
Yazdı küfr üstüne: "Hem gözleri kör, kalpleri kör"
-Nûru göremezdi ki nâr ehli, O nûr üstüne nâr-²³*

Allah Resülü Hz.Peygamber, anayurdundan ayrılırken, bir tepede durup Mekke için şöyle demişti :

*Durdu bir lâhza, dönüp şehre, yakın bir tepede :
"Mekke, ey kutlu şehir, Kâ'be mükerrem belde!
Sevdiğimsin seni vallâhi mübârek bilirim,
Zorla halkın beni sevketmese ayrılmaz idim"²⁴*

Acaba Allah Resülü Hz.Peygamber'in Mekke'den ayrılışına, hicret etmesine en çok üzülen kim oldu, dersiniz? Her hâlde, kalpleri taştan daha katı olan ve mahallelerinin çocuğu sayılan ve "Ben Allah'ın Resülü'yüm" dediği için yurdundan göçe zorlayan "kalpleri mühürlü" kâfirler değil; müslümanların kıblesi ve yeryüzünde ilk olarak inşa edilen Kâ'be-i Mu'azzama. Üzerinde simsiyah bir örtü, bir köşesinde, ona yüz süren bütün müslümanların günahları yüzünden kapkara kararan Hacerü'l-Esved (Kara taş)'in bulunduğu Kâ'be. Sanki yavrusunun ayrılığına dayanamayıp üzüntüsünü bastırmak için bağına taş basan bir ana.. Kâ'be-i Mükerrreme... Çünkü başka üzülecek yoktu.. Kalmamıştı.

Hız.Peygamber'in hicret edişine üzüntüsü ve hasretiyle sanki karalara bürünmüş, bağına taş basmış olan Kâ'be'nin bu hâlini S. Nahifi şu üç beyitle, güzel bir hüsn-i ta'lil yapmış ve tamamen edebî bir ifadeyle dile getirmiştir :

*Kâ'be'ye düştü elem-i hicreti
Oldu siyeh-pûş-ı gam-ı hasreti
Kâ'be nola bağına taş bassa âh
Eyledi hicret O Nebiyy-i İlâh
Kâ'be işitdi sefer-i Ahmed'i
Bağına bastı Hacerü'l-Esved'i²⁵*

→ →

²¹ S. Nahifi, a.g.e., s. 67 (188-189. b.).

²² Yâsîn, 36/ 9.

²³ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

²⁴ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

²⁵ Bkz. S. Nahifi, a.g.e., s. 61.

B. SEVR MAĞARASI VE MİSAFİRLERİ

Mekke'nin güney tarafında, Mekke'ye 5 km. uzaklıkta bir dağ.. Sevr dağı. Bu dağda bir mağara.. Sevr mağarası. Sevr dağının tepesinde bulunan bu mağara, öyle dağın göğsünde açılmış bir kovuktan ibaret değil, gizlenmeye elverişli, içinden bakıldığında dışarısı görülebilen, dışından bakıldığında ise içi görülemeyen bir özellik ve yapıya sahip. Şerefli misafirlerini karşılamaya, onları, azılı düşmanlardan korumaya ve saklamaya hazır bir mağara.. Medine yolcularının ilk durağı.

Allah Resûlü Hz.Peygamber, gizlice Ebû Bekir'in evine gelerek, hazırlıkları gözden geçirdikten sonra, birlikte evin arkasında bulunan bir aralıktan (havha) çıkarak Sevr dağı'nın yolunu tuttular. İşte şair, bu tabloyu şöyle çiziyor:

*Eylediler hâsılı azm-i tarîk
Oldu Ebû Bekr ana yâr u refîk
Çün Cebel-i Sevr'e nüzûl ettiler
Lûtfîle bir gâra dühûl ettiler.*²⁶

Yıllardır börtü-böceğin yuva yaptığı, mesken edindiği bu mağara, şimdi Kâinâtın Efendisi'ni saklayacak, misafir edecekti. Onun için de şöyle bir gözden geçirilmesi, temizlenmesi gerekiyordu. İşte O şerefli misafirin yâr-ı gârı Ebû Bekir, bu temizliği yaptıktan sonra, O Aziz misafire: “Buyur yâ Rasûlellah!” diyerek içeriye aldı. Ancak, hâne sahibi Ebû Bekir'de bir telaş, bir endişe vardı. Düşmanların Allah Resûlü Hz.Peygamber'i yakalamalarından korkuyordu. Hz.Ebû Bekir, böylesine bir telaş ve endişe içindeyken, Allah Resûlü'nün hiç mi hiç kaygusu yoktu. Üstelik, bu derece sıkıntılı ve tehlikeli bir anda, onu teselli ve teskin etmek için, İlahî iradeye göre hareket eden Resûlüllah (s.a.v.): “Ey Ebû Bekir, iki kişinin üçüncüsü Allah olursa sen ne olacağını zannediyorsun?” diyerek endişesini kısmen giderdikten sonra Ona, beşer söz değil, İlahî bir vahiy olan şu sözünü söyleyerek onu huzura kavuşturmuştu : “Üzülme! Allah, bizimle beraberdir.”²⁷.

Şairimiz Nahîfî, Hz.Ebû Bekir'in mağarada yaptığı temizliği şu beyitlerle anlatıyor :

*Nakl olunur gâra gelince Resûl
Eyledi çün lûtfîle kasd-ı duhûl
Dedi ki Sıddîk be-hakk-ı Hudâ
Yoluna ihlâs ile cânım fedâ
Nice zamandır bu mahall-i zalâm
Belki ola mesken-i cins-i hevâm
Ben edeyim ana mukaddem nüzûl
Sonra sa'âdetle sen eyle duhûl
Eylemesiün nesne isâbet sana
Her ne olursa bana olsun bana
Dedi : “Buyur ey Şeh-i gerdûn-vakâr
Devlet-i teşrîfîne dil-beste gâr”²⁸.*

²⁶ S. Nahîfî, a.g.e., s. 70 (282-286, 295. b.) .

²⁷ Tevbe, 9/ 40.

²⁸ S. Nahîfî, a.g.e., s. 70 (282-286, 295. b.).

M. Tahralı da, Sevr mağarasının "bir sırta tecellî durağı" olduğunu, sarılmış olan "sır yumağı"nın yine burada çözüleceğini; Hıra mağarasının karanlığında doğan Güneş'in Sevr mağarasından sonra ebediyyen ağaracağını ve yâr-ı gâr Ebû Bekir'in "Olma mahzûn!" diyerek bir vahy-i İlahî ile teselli edildiğini, şu beyitlerle anlatmaktadır :

*Her varlık yeni bir sırta tecellî durağı ;
Gün gelir mağarada mutlak çözüdür sır yumağı.
İlk beşik vahye, Hıra adlı karanlık mağara,
Sevrden sonra gün artık ebediyyen ağara...
Yâr-ı gâr oldu Ebû Bekr, ama endîşe eder ;
"Olma mahzûn!" diye bir vahyi okur Peygamber .²⁹*

Sevr mağarası... Sevr dağının tepesinde, tırmanarak, sürünerek çıkılabilen, saklanmaya son derece elverişli yapıda bir mağara. İçinde iki yolcu.. Biri, Kâinâtın Efendisi, diğeri Onun yâr-ı gârı... Peşlerinde Kureyş müşrikleri. Onları bilsalar bir kaşık suda boğacaklar. Ama Allah (c.c.), her şeyi Resûlü'nün hizmetine âmâde kılmış.. Bir izci (kâif) onları mağaranın ağızına kadar getirmiş, izler orada bitiyor. Aradıkları burada, bu mağarada olmalı idi. Bu kesindi. Ne var ki, O Kâinâtın Efendis'ni kucağında saklayan mağaranın önüne vardıklarında, bir de ne görsünler.. Mağaranın ağızında, dünyanın en zayıf iki silâhı.. Bir yanda bir örümcek ağı; diğeri yanda bir güvercin yuvası.. Birine püf desen yıkılır, ötekine dokunsan bozulur. Kur'an-ı Kerim'de örümcek ağı: "Evlerin en çürüğü örümcek evi(ağı)dır"³⁰ şeklinde tavsif edilmektedir.

Her şey İlahî plâna göre gerçekleştiğinden, Allah (c.c.) bu iki zayıf silâhla, mağaranın önüne kadar gelmiş olan gözû dönmüş düşmanları tersyüz etmiş, onları oradan uzaklaştırmıştır.

Şairlerimiz S. Nahîfî, N. Fâzıl ve M. Tahralı bu manzarayı şöyle çiziyorlar :

*Ettiği dem gâra müşerref o mâh
Eyledi mestûr anı hıfz-ı İlâh
İki kebûter dahi oldu hemân
Beyza-nih-i mahfaza-i âşiyân
Olmağ ile perde-keş-i bâb-ı gâr
Oldu örümcek dahi hidmet-güzâr*

*Mekke'nün etrâfını çün kim adû
Eyledi cem'iyet ile cüst ü cû
Rûh-sıfat dîdeden oldu nihân
Bulmadılar hâk-i rehinden nişân
Tâ cebel-i Sevr'e o kavm-i anûd
Kâif ile eyledi kasd-ı su'ûd
Eyleyüp etrâfı ihâta tamâm
Eylediler bulmağ için ihtimâm
Bilmediler Hak'dur anun Reh-berber'i
Eyler anı keyd ü hatardan berî³¹*

²⁹ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

³⁰ Ankebût, 29/40.

³¹ S. Nahîfî, a.g.e., s. 72 (333, 335, 340, 350-351, 357-358. b.).

*Burası Sevr mağarası,
Sır menzili, burası...
Işığın karanlıktır;
Ve sessizlik na'rası.
Deliğinde perdedâr,
Bir örümcek tuğrâsı.
Mağarada gizlendiler.
Boşuna izlendiler.³²*

*İşte her zerrede sârî yüce vahyin havası :
Hakk'ın emriyle kurulmuştu güvercin yuvası.
Küfre nûr perdesi çekmişti örümcek ağda :
Kaldı, a'mâ gözü küfrün, yine nâcâr dağda!³³*

Bir Arap şairi de, hicreti anlatan bir şiirinde şöyle diyor :³⁴

*Nesece'l-ankebâtü dir'an hasînen
Zâ'afethü bi-beyzıha'l-verkâü
"Dişi örümcek, sapasağlam zırh(a benzer) bir ağ ördü ;
(Kül rengi) güvercin de yumurtasıyla onu destekledi".*

C. MEDİNE YOLCULARI VE SÛT MU'CİZESİ

*Eyledi Yûnus gibi Fahr-i cihân
Havsala-i mâhî-i gârı mekân³⁵*

Yûnus (a)'u karnında saklayan balık gibi, Kâinâtın Efendisi'ni içinde gizleyen o Sevr mağarası, artık misafirlerini Medine'ye uğurluyor. Burada üç gün kalan yolcular, dördüncü gün ikinci vatanları olacak olan Medine'nin yolunu tutuyorlar.

*Üç giceden sonra o Fahr-i cihân
Oldu Medîne tarafına revân
Çün giceden etti güzër bir zamân
Nâka-süvâr oldu o Fahr-i cihân
Eyledi ardınca Cenâb-ı Atîk
Âmir'i irdâf ile azm-i tarîk
Ecr-i delâletle ediüp kisb-i şân
İbn-i Uraykıt dahi oldu revân
Dîn-i Kureyş üzre idi ol zamân
Sonra hidâyet ile buldu emân
İbn-i Uraykıt deyü ma'rûf idi
Ma'rifet-i râh ile mevsûf idi³⁶*

Görüldüğü gibi, bu beyitlerde o kutlu yolun mutlu yolcuları sayılmakta, başta Resûlullah (s.a.v.) olmak üzere, yâr-ı gâr Hz.Ebû Bekir, kölesi Âmir b. Fûheyre

³² N. Fâzıl, a.g.e., s. 72.

³³ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

³⁴ en-Nebehânî, a.g.e., I, 229.

³⁵ S. Nahîfî, a.g.e., s. 71 (305 .b.).

³⁶ S. Nahîfî, a.g.e., s. 69 (256-257), 74 (339) , 75 (426-427, b.).

ve bir de müşrik olan fakat, Medine yollarını iyi bilen kılavuz Abdullah b. Uraykıt oldukları belirtilmektedir.

Ne garip tecellidir ki, bir taraftan Kureyş müşrikleri Hz.Peygamber'i anayurdu Mekke'den çıkartıyor, hicrete zorluyor, diğer yandan bir müşrik olan Abdullah b. Uraykıt Ona kılavuzluk ediyor. Allah (c.c.) dilediği şeyi nasıl isterse öyle yapar. Çünkü "O, yaptığandan sorumlu değildir"³⁷, yaptıklarından sorumlu tutulacak olanlar, kullardır.

Kılavuz eşliğinde sâhil yolunu takibederek Medine'ye doğru yol alan yolcular yorulmuşlardı. Dinlenmeye ve bir şeylere ihtiyaçları vardı, durdular. Orada bir çadır, gelip-geçen yolculara yiyecek-içecek.. gibi şeyler satan bir de yaşlı kadın (pire-zen) vardı. Adı Ümmü Ma'bed. Olacak bu ya o anda Ümmü Ma'bed'in yolculara satabileceği bir şeyleri kalmamıştı. Sadece, sürüsüne yetişememiş, cılız, deri ve kemikten ibaret bir koyun var idi orada. Bunu gören Resûlullah (s.a.v.), onu sağmak için sahibesi (henüz müşrike olan) Ümmü Ma'bed'den izin istedi. O da "şayet süt çıkarsa sağ?" diyerek sağmasına izin verdi. Allah Resûlü, koyunun sırtını "keff-i şerifi" ile sıvazladıktan sonra, Besmele çekerek sağmaya başladı. Yürümekten âciz, bir deri bir kemik olan bu koyundan sağılan süt, yolcuları ve yaşlı Ümmü Ma'bed'i doyurduğu gibi, o anda orada bulunmayan eşi Ebû Ma'bed'e de bir kap süt bırakılmıştı.

İşte, İslâm tarihinde süt mu'cizesi adı verilen bu hayret-âmiz hâdise, Süleyman Nahîfi'nin Hicretü'n-Nebî isimli mesnevisinde uzun uzun anlatılmıştır³⁸. Bu mesneviden, süt mu'cizesini tabloştıran şu beyitleri buraya kaydediyoruz.

*Gördü o Peygamber-i i'câz-dem
Hayme kenarında durur bir ganem*

*Lutf ü nevâzişle o şîrîn-makâl
Pîre-zene etti ganemden süâl*

*Pîre-zen'e dedi o Makbûl-i Rab
Sağmasına var mı icâzet aceb*

*Var ise anda lebene ihtimâl
İzn ü icâzet size bî-kıyl ü kâl*

*Zahrın ediüp keff-i şerîfiyle mes
Zar'ına oldu ganemün dest-res*

*Oldu mübârek eliniün bî-gümân
Mu'cizesi mucib-i şîr-i revân
Eyledi ol mertebe idrâr şîr
Şîr ile pür oldu o zarf-ı kebîr³⁹*

M. Tahralı da, bu hayret-âmiz tabloyu şu beyitlerle çiziyor :

Erzak almak için Allah yolunun yolcuları,

³⁷ Enbiyâ, 21/ 23.

³⁸ Bkz. S. Nahîfi, a.g.e., s. 75 (438-474 . b.).

³⁹ S. Nahîfi. a.g.e., s. 75 (454-455, 457, 462, 465-466. b.).

*Durdular aç ve susuz, çölde görüp bir çadırı.
Bu çadır sahibinin vardı cıltz bir koyunu,
Fahr-i âlem çekerek Besmele sağmıştı onu.*

*Yetti bir kap sütü, sütsüz koyunun kâfileye,
Yeniden sağdı içip her biri doysundu diye.
Son bir kere de bir kap sütü ev sahibine,
Kereminden bir işaret olarak sağdı yine.⁴⁰*

Bu "Allah yolunun yolcuları" "keff-i şerif" ile sağılan sütü kana kana içip karınlarını doyurduktan sonra, bu kutlu yolculuğa devam ettiler. Bundan sonraki durakları, Ensar (Medineliler)'dan birkaç âilenin oturduğu, Medine'nin banliyösü sayılan, ilk mescidin yapıldığı, bir rivayete göre, ilk Cum'a'nın kılındığı Kubâ olacaktır. Kâinâtın Efendisi Kâfile-sâlâr Hz.Peygamber'i, burada ikamet eden Amr b. Avf âilesi misafir etmiş, Medine'den gelen kalabalık müslüman kitlelerin karşıladıkları Mürşid-i A'zam Hz.Peygamber, ilk İslâm ma'bedinin yapıldığı Kubâ'da on dört gün kalmış, bundan sonra da, son durak olacak olan Medine'ye hareket etmiştir.

İşte S. Nahîfî şu üç beyitle, Resûlüllah (s.a.v.)'ın Kubâ'ya inişine, Kubâ mescidinin yapılışına işaret ediyor :

*Tâbe'ye geldükde Cenâb-ı Resûl
Rif'at ile etti Kubâ'ya nüzûl
Bir nice gün geçti O vahy-âşinâ
Eyledi bir mescid-i âlî binâ
Mescid-i ferhunde-i hâtır-rubâ
Oldu anun nâm-ı şerîfî KUBÂ⁴¹*

Kubâ'da inşa edilen bu mescidin "takvâ" üzere yapıldığını bildiren âyete⁴² işaret eden, bir de bu mescidin inşasında Resûlüllah (s.a.v.)'ın hem usta, hem işçi, hem de mi'mar olduğunu, M. Tahralı şu beyitlerle anlatıyor :

*Yolculuk kervanı bir köyde durak verdi: KUBÂ,
Etti ilk mescidi inşâ ile Allah'a duâ.
Mescidin ustası, hem işçisi, mi'marıydı,
Çünkü Allah yolunun bir ulu Serdarıydı.
Bu bina yeryüzü mescidlerinin en güzeli,
Övdü Kur'an ile Allah, dedi: "Takvâ temeli.." ⁴³*

⁴⁰ M. Tahralı, a.g.m., s. 28.

⁴¹ S. Nahîfî, a.g.e., s. 86 (757-759 . b.) .

⁴² Tevbe, 9/ 109: "Tâ ilk günden takvâ üzere kurulan mescit, elbette içinde namaza durmana daha uygundur".

⁴³ M. Tahralı, a.g.m., s. 29.

D. HZ.PEYGAMBER MEDİNE'DE

Allah Resûlü Hz.Peygamber'in yaptığı bir dua, Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade olunmaktadır: "Deki: Rabbim, gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana, tarafından hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver"⁴⁴.

Bu âyet, sanki Hicret plânını çizmektedir. Kureyş müşriklerinin hazırladıkları "sü-i kasd" ve estirdikleri fırtına, hep Resûlüllah'ın aleyhine olan faaliyetler idi. Hele Dâru'n-nedve'de alınan son karar, bardağı taşıran son damla olmuştu. Kabilelerden seçilmiş olan silahşörler, Allah Resûlü'nün hayatına son vermek için kapıda bekleyişirken, İlahî irâde başka türlü tecelli ediyor. Kâinâtın Efendisi "Önlerinden bir sed ve arkalarından bir sed çekdik de onları kapattık; artık görmezler"⁴⁵ anlamındaki âyeti okuyarak çıkıp gidiyor, o üstleri-başları toz-toprak içinde kalan gafillerin ruhları bile duymuyor. Böylece "...çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla" şeklindeki duası gerçekleşmiş oluyordu. Bu, İlahî plânın, âyete göre ikinci, hâdiseye göre birinci kısmı hedefine ulaşmış oluyordu.

İlahî plânın ikinci kısmı ise Şehr-i Nebevî olacak olan Medine'de gerçekleşiyor.

Yesrib (Medine) halkı, Resûlüllah (ş.a.v.)'ın Mekke'den ayrıldığını haber almış, sekiz günde Medine'ye ulaşması gerektiğini hesap ederek, her gün yediden yetmişe yollara dökülmekte, Onu karşılamak için can atmakta idiler. Artık, beklenen o mutlu gün gelmişti. Onun: "Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla!" duası da gerçekleşmek üzere idi. Kâinâtın Efendisi'ne Mekke kapıları kapanırken Medine kapıları açılıyordu. Günlerdir doğmasını bekledikleri Güneş, Medine ufuklarında ağarmaya başlamıştı. Bu noktadan sonra söz şairlerimiz S. Nahîfî ile N. Fazıl'a, ve M. Tahralı'ya bırakıyoruz. Çünkü onlar, emsali görülmemiş bir tabloyu, beyitleriyle çok güzel çizmekte, bu tarihi hâdiseyi daha canlı bir ifadeyle ortaya koymaktadırlar. Önce S. Nahîfî'yi dinliyoruz:

*Ehl-i Medîne o Şeh'ün dâimâ
Devlet-i teşrîfin ederdî recâ
Çıkdığını gûş kılup Mekke'den
Muntazır-ı râh idiler merd ü zen
Cümle ahâlî-i Medîne tamâm
Gözler idi yolları her subh u şâm*

*Her gün olup vakf-ı reh-i intizâr
Yolda idi ayn-ı sığâr u kibâr*

Bir seher ol şems-i münîr-i kemâl

⁴⁴ İsrâ, 17/ 80.

⁴⁵ Yâsin, 36/ 9.

*Zâhir olup eyledi arz-ı cemâl
Bedr-i cemâliyle edüp iltimâ‘
Oldu bedâd-i seniyyât-ı Vedâ‘*

*Karşu çıkup şevk ile pîr ü civân
Doldu sürûr ile zamân u mekân
Buldu ahâl-i Medîne ferah
Kalmadı bir sînede hüzn ü terah
Ol ferah u şevk ü sürûrun ebed
Mislini görmüş değil idi ehad*

*Zümre-i Ensâr u Muhâcir tamâm
Eylediler cân ile ikbâl-i tâm ⁴⁶*

Şimdi de N. Fâzıl'ı dinliyoruz:

*Ayakta, Medine müslümanları,
İslâm'ın “Yardımcı” kahramanları..
Resüller Resûlü uğrunda fedâ,
Malları, canları, hânumanları..
Ayakta, Medine müslümanları. ⁴⁷*

Son olarak “ikbâl-i tam” ile Kâinâtın Efendisi'ni karşılamak için yediden yetmişe yollara dökülen ve Onu bağrılarına basmak için can atan Ehl-i Yesrib (Medineliler)'in bu coşkun hâlini, M. Tahralı'nın mısralarında çizdiği şu tabloya bakıyoruz:

*Ehl-i Yesrib dökülüp yollara açmış kolunu,
Gözlüyor her biri hasretle NEBÎ'nin yolunu.
Şimdi bayram ve zafer türküsü söyler diller,
İşte Ensâr ve Muhâcir, bir alay dalkılıç er.
Ve beyaz bir deve üstünde O son Peygamber,
Bir cemâl devrine Fâtih olarak şehre girer.
Kadın-erkek yediden yetmişe Yesrib'de sürûr,
“Tale ‘a'l-Bedru ‘aleynâ” ile Nûr etti zuhûr.
“Şükür Allah'a ki ay doğdu bugün üstümüze..”
“Geldi Kur'an ile Hak'dan el-Emîn elçi bize”
“Emri baş üstüne, her hükmüne râmız” O gülün,
Müjde! Âlemlere rahmet, O Nebî geldi bugün! ⁴⁸*

Kâinâtın Efendisi, Kusvâ adında beyaz bir deve ile, bundan sonra Medinetü'n-Nebî diye anılacak olan Medine'ye girer. Halk, hep bir ağızdan “Peygamber geldi, Peygamber geldi!” derken; bir taraftan da, devenin yularından tutup misafir etmek isteyenler “Buyur yâ Rasûlellah, bizim misafirimiz ol!” demekte ve Onu konuk edinmek için can atmakta idiler. Allah Resûlü Hz.Peygamber ise, kimseyi kırmadan, “devenin yolunu açınız, nereye çökeceği ona emredilmiştir” diyerek, deveyi kendi hâline bırakmalarını istemiştir. Deve

⁴⁶ S. Nahîfî, a.g.e., s. 85 (714-716, 718, 720, 725-726, 736-738, 748 . b.).

⁴⁷ N. Fâzıl, a.g.e., s. 71.

⁴⁸ M. Tahralı, a.g.m., s. 29.

ise, gide gide emrolunduğu yere, Sehl ve Süheyl adında iki yetimin arsasına, hâlen Mescid-i Nebevî nin bulunduğu yere çökmüş Resûlüllah (s.a.v.) da: "Yerimiz burasıdır, inşaallah!" diye buyurmuştur. Daha sonra, bu arsa iki yetimden satın alınmış ve Mescid-i Nebî buraya inşa edilmiştir. Allah Resûlü Hz.Peygamber, bu yetimlerin arsasına komşu olan Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin misafiri olmuş ve yedi ay burada ikamet etmiştir.

İslâm tarihinde çok önemli bir yeri olan ve İslâm âlemi için takvim başlangıcı olarak kabul edilen, bu Hicret olayının son tablosunu da S. Nahifi ve M. Tahralı, şöyle çiziyorlar. Önce S. Nahifi'ye bakıyoruz:

*Her biri eşrâfun edüp ilticâ
Eyler idi lûtf-ı nüzûlün recâ
Hânesine herkes ederdi ümîd
Eyleye teşrîf O Nebiyy -i sa'îd*

*Nâka ki me'mûredür etsün güzer
Emr-i İllâhîdür ana Râh-ber*

*Emr eder idi O Cemîlü'l-behâ
Nâkayı terk ile alâ-hâlihâ
Devlet ü izzetle Cenâb-ı Resûl
Hânesine Hâlid'ün etti nüzûl⁴⁹*

Canlı-cansız herşeyin vahy'e açık olduğunu Kusvâ'nın da buna istinaden "emrolunduğu yere çöktüğünü" ve Resûlüllah (s.a.v.)'ın Hâlid b. Zeyd el-Ensârî tarafından ağırlandığını da M. Tahralı şu beyitlerle anlatıyor:

*Canlı-cansız bütün eşya vahye açık,
"Emrolunmuş" yeri seçmiş idi Kusvâ artık.
İndiler, çöktüğü boş arsada mübârek devenin,
Arşanın komşusu Hâlid'de ağırlandı Emîn.
Ne sa'âdetli kader, onda misafirdi Resûl,
-Sonra bir gün ona şehri oldu aziz İstanbul!⁵⁰*

Kâinâtın Efendisi tarafından milâdî 622 yılında gerçekleştirilmiş ve Mekke ile Medine arasında çizilmiş olan tarihî Hicret çizgisini, Peygamber şehri Medine'ye girerken, kadın-erkek yediden yetmişe herkesin, bir ağızdan, terennüm ettiği, günümüzde de dillerden düşmeyen şu Arapça mısralar ve manzum Türkçe tercümesiyle, yazımızı bitiriyoruz.

*Tale 'a'l-bedru aleynâ min Seniyyâti'l-Vedâ'
Vecebe'ş-şükriü aleynâ mâ-de'â li'llâhi dâ'
Eyyühe'l-meb'ûsü finâ ci'te bi'l-emri'l-mutâ'
Ci'te şerrafte'l-Medîne merhaben yâ Hayra dâ'⁵¹
"Aydın on dördü Dolunay, Veda tepelerinden üzerimize doğdu".
"Allah'a çağıran birisi bulunduğu müddetçe, bize de şükretmek vâ-*

⁴⁹ S. Nahifi, a.g.e., s. 86-87 (769-770, 775, 779-780. b.).

⁵⁰ M Tahralı, a.g.m., s. 29.

⁵¹ İbn Kesîr, Sîretü'n-Nebeviyye, Beyrut 1976, II, 269.

cip olur.”

“Ey bize gönderilen Peygamber! Sen, bize, uyulması gereken bir din getirdin. (Ne mutlu).”

“Sen gelmekle Medine'yi şereflendirdin; merhaba ey da'vetçilerin En Hayırlısı, merhaba!”.

M. Âsım Köksal da bu Arapça şiiri, nazmen şöyle tercüme etmiştir:

*“Vedâ yokuşundan doğdu Dolunay bize!
Allah'a yalvaran oldukça, şükür gerek hâlimize.
Ey bize gönderilen Peygamber! Sen,
Boyun eğmemiz gereken bir emirle geldin bize.”*

*“Sen gelmekle şereflendi Medine,
Merhaba! Ey Hakka çağıran, merhaba!”.⁵²*

Makalemizi, aslında İslâm tarihinin konuları arasında yer alan hicret konusunu edebiyatımıza taşıyan ve bu konuyu ele alarak 790 beyitten oluşan Hicretü'n-Nebî aleyhi's-selâm adında mesnevî tarzında bir eser vücuda getiren Süleyman Nahîfi'nin, adı geçen eserde yer alan şu beyitleriyle bitirelim.

*Karşu çıkup şevk ile pîr ü cüvân
Toldı sürûr ile zamân u mekân
Buldı ahâl-i Medîne ferah
Kalmadı bir sînede hüzn ü terah
Ol ferh u şevk ü sürûruñ ebed
Mislini görmüş degil idi ehad
Oldı mübârek kademinden hemân
Yirde beşer gökde melek şâmdân
Kindür o sultân-ı bülend-iştihâr
Bâ'îs-i rahmet kerem-i Kirdgâr
Vāsita-i rahmet-i Rabb-i Kerîm
Kullara sermāye-i fazl-ı azîm
Şâh-ı rusûl hâtîme-i enbiyâ
Rahmet-i Hak mevhibe-i Kibriyâ
Ahmed-i mürsel şeref-i kâinât
Dürr-i yetîm-i sade-f-i mümkinât
Server-i Levlâk-i livâ şâh-ı dîn
Bârgeh-ârâ-yı saf-ı mürselîn⁵³*

⁵² M. Âsım Köksal, İslâm Tarihi (Medine Devri I), İstanbul, ts., VIII, 25.

⁵³ S. Nahîfi, Hicretü'n-Nebî Aleyhi's-selâm, (Âmil Çelebioğlu, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul 1998, s. 263-315, (b. 736-744).